

Flemming Balvig

Fjernhedsvold i storbyfundet Danmark

Fjernhedsvold og frygten for fjernhedsvold har nøje sammenhæng med storbyfundets grundlæggende karakter. I Danmark forekommer der for tiden årligt omkring 60.000 tilfælde af fjernhedsvold, hvoraf knapt halvdelen dog ikke resulterer i nogen form for fysisk skade for offeret. Det svarer til en voldsrisiko på omkring én pct. De fleste af disse voldshændelser bliver ikke politianmeldt. Såvel ofrene som gerningspersonerne er i helt overvejende grad alkoholpåvirkede unge mænd, der opholder sig i de større byers forlystelsesområder ud på de små timer i weekenden. Angsten for denne form for vold og reaktionerne på den som fænomen kan have samfundsmæssigt kontraproduktive konsekvenser, der kan virke opløsende på det sociale fællesskab og tjene til snarere at øge end mindske fjernhedsvolden.

I et udviklingsperspektiv er der en nøje sammenhæng mellem byer og farlighed som sociale fænomener: „... historically there has been a continuing association between notions of ‘the city’ and ‘dangerousness’. Changing definitions of dangerousness have interacted with ideas of the city and crime“ (Muncie og McLaughlin, 1996: 144).

Der findes en form for vold som i særlig grad er knyttet sammen med grundvilkårene i det moderne byfund. Det er den form for vold, der udspiller sig på den offentlige scene, dvs. i gadebilledet, offentlige transportmidler m.v., og som er kendetegnet ved, at såvel ofre som gerningspersoner er civile, og at de ikke kender hinanden forud for voldshændelsen: Fjernhedsvold.

Fjernheden som begreb knytter sig til den anonymitet eller særlige form for fremmedhed, der historisk set er af forholdsvis ny dato, og som fokuserer på storbyens fremvækst i sin moderne udformning:

„In preliterate and rural societies, where everyone is personally known, the appearance of a stranger meant that routine activities were stopped until the stranger could be identified and placed in a social

category. All this changed of course, with the appearance of cities. A city is a place where the vast majority of people know nothing personally about others with whom they share space. For the average urban dweller, meeting and interacting with strangers is a routine fact of life. A central problem in urban settings is ordering our interaction with strangers because, if for no other reason, there are so many of them“ (Riedel, 1993: 6).

Det moderne samfunds hjerne og hjerte, storbyen, er blevet defineret som en samling af (for hinanden) fremmede (Jacobs ifølge Asplund, 1991: 50-52). I et antropologisk studie af Københavns udvikling beskrives, hvordan den indre fremmedhed i byen først udviklede sig i løbet af forrige århundrede; først her måtte man – middelstanden – til at omgås almen i det offentlige rum (i gade- og transportmiljøet), for eksempel på de fremvoksende butiksgader. Det beskrives, hvordan storbyboere nu ikke blot i København, men i hele Europa, for første gang oplevede at sidde tæt op og ned ad vildfremmede mennesker, og det ubehag og den utryghed man følte herved: „Når passagererne ikke var blevet forestillet for hinanden, kunne de heller ikke tillade sig at indlede en samtale. De sad derfor tavse klinet op ad de

Flemming Balvig

Fjernhedsvold i storbyfundet Danmark

Fjernhedsvold og frygten for fjernhedsvold har nøje sammenhæng med storbyfundets grundlæggende karakter. I Danmark forekommer der for tiden årligt omkring 60.000 tilfælde af fjernhedsvold, hvoraf knapt halvdelen dog ikke resulterer i nogen form for fysisk skade for offeret. Det svarer til en voldsrisiko på omkring én pct. De fleste af disse voldshændelser bliver ikke politianmeldt. Såvel ofrene som gerningspersonerne er i helt overvejende grad alkoholpåvirkede unge mænd, der opholder sig i de større byers forlystelsesområder ud på de små timer i weekenden. Angsten for denne form for vold og reaktionerne på den som fænomen kan have samfundsmæssigt kontraproduktive konsekvenser, der kan virke opløsende på det sociale fællesskab og tjene til snarere at øge end mindske fjernhedsvolden.

I et udviklingsperspektiv er der en nøje sammenhæng mellem byer og farlighed som sociale fænomener: „... historically there has been a continuing association between notions of ‘the city’ and ‘dangerousness’. Changing definitions of dangerousness have interacted with ideas of the city and crime“ (Muncie og McLaughlin, 1996: 144).

Der findes en form for vold som i særlig grad er knyttet sammen med grundvilkårene i det moderne byfund. Det er den form for vold, der udspiller sig på den offentlige scene, dvs. i gadebilledet, offentlige transportmidler m.v., og som er kendetegnet ved, at såvel ofre som gerningspersoner er civile, og at de ikke kender hinanden forud for voldshændelsen: Fjernhedsvold.

Fjernheden som begreb knytter sig til den anonymitet eller særlige form for fremmedhed, der historisk set er af forholdsvis ny dato, og som fokuserer på storbyens fremvækst i sin moderne udformning:

„In preliterate and rural societies, where everyone is personally known, the appearance of a stranger meant that routine activities were stopped until the stranger could be identified and placed in a social

category. All this changed of course, with the appearance of cities. A city is a place where the vast majority of people know nothing personally about others with whom they share space. For the average urban dweller, meeting and interacting with strangers is a routine fact of life. A central problem in urban settings is ordering our interaction with strangers because, if for no other reason, there are so many of them“ (Riedel, 1993: 6).

Det moderne samfunds hjerne og hjerte, storbyen, er blevet defineret som en samling af (for hinanden) fremmede (Jacobs ifølge Asplund, 1991: 50-52). I et antropologisk studie af Københavns udvikling beskrives, hvordan den indre fremmedhed i byen først udviklede sig i løbet af forrige århundrede; først her måtte man – middelstanden – til at omgås almen i det offentlige rum (i gade- og transportmiljøet), for eksempel på de fremvoksende butiksgader. Det beskrives, hvordan storbyboere nu ikke blot i København, men i hele Europa, for første gang oplevede at sidde tæt op og ned ad vildfremmede mennesker, og det ubehag og den utryghed man følte herved: „Når passagererne ikke var blevet forestillet for hinanden, kunne de heller ikke tillade sig at indlede en samtale. De sad derfor tavse klinet op ad de

fremmede og undgik også at se dem ind i øjnene. Blikket flakkede hvileløst rundt, og omnibusserne lærte således københavnere at udvikle det fjerne byblik, som blev taget i anvendelse ved omgangen med fremmede“ (Lützen, 1998: 55). Det særlige byblik er også beskrevet af Erving Goffman, der benævner måden at forholde sig til hinanden på i det offentlige rum i byen for taktfuld uopmærksomhed (Goffman, 1957). Med Baumanns ord i svensk oversættelse: „Taktfull ouppmärksamhet består i att *låtsas* att man inte ser och inte lyssnar; eller åtminstone i att inta en kroppshållning som tyder på att man inte ser og inte hör och framför allt inte bryr sig om vad andra i omgivningen gör. Det mest iögonfallande uttrycket för taktfull ouppmärksamhet är undvikandet av ögonkontakt“ (Bauman, 1992: 84).

Man kan sige, at fjernhedsvold er fuldbyrdelsen af den frygt, der er opstået i kølvandet på, og som er et dominerende træk ved det moderne byliv, hvor man en del af sin tid må omgås og færdes blandt mennesker, man kun lidt eller slet intet kender til:

„Life in metropolitan areas . . . involves a startling paradox: we fear strangers more than anything else, and yet we live our lives among strangers. Every time we take a walk, ride a subway or bus, shop in a supermarket or department store, enter an office building lobby or elevator, work in a factory or large office, or attend a ball game or the movies, we are surrounded by strangers. The potential for fear is as immense as it is unavoidable“ (Silberman, 1978: 11).

Oplevelsen af sårbarhed bliver et fremherskende træk:

„By contrast, knowing that one can be victimized and also knowing that there is little that can be done to prevent it is very

fear provoking. What makes stranger violence especially frightening is that the victim feels he or she has little control over the event..... Arguments over a parking space, the ownership of a can of beer, whether a person was intentionally jostled in a bar, or almost anything else can erupt with surprising suddenness into violence. However compliant he may be in a robbery, his behavior may be misinterpreted by the offender with fatal results. Such encounters generate high anxiety because the victim feels that nothing that he or she does prevent violence and anything may provoke it“ (Riedel, 1993: 3).

Angsten for vold bliver nærmest uadskillelig fra angsten for fremmede, og det nærende for denne angst bliver mere, at man hele tiden omgives af (nye) fremmede end af vold: „The precautions which people take to protect themselves indicate that underlying fear of crime is a profound fear of strangers“ (McIntyre, 1967: 40). Andre betragter relationen som meget direkte: „Fear of crime is the fear of strangers“ (Biderman m.fl., 1967: 13). På et endnu mere generelt plan beskriver Furedi tingenes tilstand som en „Culture of fear“ (Furedi, 1996).

I en mere forfinet analyse er det væsentligt at sondre mellem fjernhedsvold og utrygheden ved vold i henholdsvis bysamfundet og (super)storbyfundet. I bysamfundet, som det udviklede sig i det forrige århundrede, var omdrejningspunktet forholdet mellem borgerskabet og de farlige klasser (se for eksempel Morris, 1993). Omend de, som borgerskabets utryghed fokuserede på, ikke var konkrete personer, man kendte, så var det grupper med bestemte kendetegn – fattige, arbejdsløse, hjemløse, gale og især personer med kombinationer af disse kendetegn. Utrygheden havde her karakter af en relativ konkret frygt eller ængstelse. I storbyfundet er omdrejningspunktet

forholdet mellem enhver borger og enhver anden, som denne ikke kender, dvs. alle fremmede. Utrygheden får her karakter af en diffus angst for alt det, og alle de, man ikke kender. Monsteret kan skjule sig bag den pæneste facade, volden kan komme fra en kant, hvor man mindst venter det.

Med afsæt i Hawleys analyser af energikildernes og transportsystemernes afgørende betydning for byernes størrelse og

karakter (Hawley, 1971), er der i skema 1 søgt sammenfattet centrale teser om sammenhængen mellem byudvikling på den ene side og farlighed som objektivt og subjektivt fænomen i bysamfundet på den anden.

Af de teser om fjernhedsvold som subjektivt og objektivt fænomen, der udspringer af modernitetsbetragtninger, er der især grund til at fremhæve og præcisere

Skema 1. Hypotetisk typologi over bysamfundets udvikling

	Landsby-/småby-samfundet	Storbysamfundet	Superstorby-/metropolsamfundet
<i>Energi- og transportstruktur:</i>			
Ikke-menneskelig energi	Dyr, vand, vind	Fossil	Fossil, elektrisk, nukleær
Lokal transport, der ikke foregår til fods	Ingen, hest	Sporvogne o.l.	Bil
<i>Demografi og fysisk rum:</i>			
Byernes folketal	- 15.000	- 100.000	250.000+
Daglig aktivitetsradius (km)	10	20	75
Daglig afhængighed af nærhed	Betydelig	Moderat	Minimal
<i>Social struktur:</i>			
Samfundets mursten	Personer	Personer i roller	Roller og handlinger
Syn på egen livssituation	Skæbne	Aktør	Offer
Tillidsrelationer	Konkrete	Konkrete/abstrakte	Abstrakte
Forhold til omverden	Pligter	Pligter og rettigheder	Rettigheder
<i>Subjektiv tryghed:</i>			
Mulige truende situationer opfattes som	Hændelser	Farer	Risici
Følelse af utryghed har karakter af	Frygt	Bekymring	Angst
Truende fremmede	Udefra kommende	Farlige klasser	Alle
Truende steder	Udenfor byen	Specifikke kvarterer	Alle
Truende tidspunkter	Ingen	Efter mørkets frembrud	Alle
<i>Objektiv tryghed:</i>			
Nærhedsvold	Dagligdags	Betydelig	Moderat
Fjernhedsvold	Minimal	Moderat	Betydelig

to. Den ene siger, at angsten for (fjernheds)vold mindst lige så meget er et produkt af fjernheden i sig selv, og den (oplevelse af) sårbarhed denne giver, som af selve volden. Den anden siger, at fjernhed kan være voldsskabende, fordi et tingsliggjort syn på et andet menneske udgør et mindre bolværk mod at skade dette andet menneske end et menneskeliggjort syn. Hertil kommer, at den kulturelle heterogenitet, der også er et led i udviklingen, giver anledning til flere friktioner og til usikkerhed om adfærdsstandarder i det hele taget (Gurr, 1976: 181). Når man socialt og kulturelt set ligner hinanden til forveksling, kan det være vanskeligt ikke at se et (med)menneske i dem, man møder. Med øget differentiering mindskes (selv)identifikationsmulighederne i det menneskelige samspil (Christie, 1991: 172).

Voldsofferundersøgelser

Ved udgangen af det 20. århundrede har man talt sig frem til, at der årligt forekommer omkring 60.000 tilfælde af fjernhedsvold i Danmark. Tællemetoden er en såkaldt voldsofferundersøgelse.

I løbet af 1995 og 1996 blev et repræsentativt udvalg på 26.193 danskere mellem 16 og 74 år telefoninterviewet om, hvorvidt de havde været udsat for vold inden for de seneste 12 måneder forud for interviewet (Balvig, 1998a). Offerundersøgelsens primære styrke er, at også den skjulte (ikke-politiregistrerede) vold medinddrages. Metoden har dog også en række problematiske sider. Især er der grund til at fremhæve, at det er den subjektivt oplevede vold, der tælles, og denne er ikke nødvendigvis overensstemmende med strafferetlige afgrænsninger af vold. Forskellige mennesker kan have forskellige opfattelser af, hvad vold er (Balvig,

1978: 76-87). Endvidere betyder udvalgsafgrænsningen, at vold mod børn (under 16 år) og mod de ældste i samfundet (75 år og derover) ikke indgår.

Voldsofferundersøgelsens egnethed som måleværktøj varierer mellem forskellige typer af vold. Meget tyder på, at metoden er særlig velegnet i forhold til fjernhedsvolden. Fjernhedsvolden optræder gennemgående mere overraskende, chokerende, og med en klarere og mere homogen afgrænsning af hvad vold i befolkningens liv er, og kan derfor bedre genkaldes i et interview. Tillige vil der her sjældent, som for eksempel ved hustruvold, gøre sig modforestillinger gældende over for at berette om episoderne til en fremmed person i et interview.

Fjernhedsvoldens omfang

Indregnes stikprøveusikkerheden (på fem pct.-niveau) bliver det årlige antal ofre for fjernhedsvold 48.000-72.000. Pr. 100 indbyggere giver det en hyppighed på mellem 1,4 og 1,8.

I samme periode lå det samlede antal politiregistrerede voldsforbrydelser på omkring 17.000 tilfælde. Forskellige analyser foretaget af volden i enkelte politikredse sammenholdt med voldsofferundersøgelsens tal tyder på, at i størrelsesordenen 60 pct., eller ca. 10.000, af politianmeldelserne vedrører fjernhedsvold.

Summeret op i konkrete tal, som alle er behæftet med betydelige usikkerheder, og som derfor alene skal tages som udtryk for en groft angivet størrelsesorden, synes situationen at være følgende:

- 60.000 tilfælde, hvor personer udsættes for fjernhedsvold;
- 25.000 af disse ofre anmelder ifølge deres egne oplysninger volden til po-

- litiet, eller politiet får kendskab til forholdet på anden vis;
- politiet udfærdiger anmeldelsesrapport på 10.000 af tilfældene;
  - 6.000 af sagerne opklares (en eller flere sigtes i sagen);
  - siden hen sker der domfældelse til ubetinget frihedsstraf af en eller flere gerningspersoner i omkring 2.000 af disse sager.

I 1995/96 var netop en ubetinget frihedsstraf den typiske retlige reaktion i en sag om fjernhedsvold, hvor der var rejst tiltale efter straffelovens voldsparagraffer. Den retligt tilsigtede reaktion kom således alene til udløsning i en ud af 30 tilfælde af fjernhedsvold i Danmark. Ved vurderingen af dette tal bør man blandt andet huske på, at den væsentligste udskillelse undervejs foretages af ofrene selv. I 18 af de 30 tilfælde har offeret undladt anmeldelse, og offerets egen typiske begrundelse herfor har været, at de syntes, det var for lidt at gå til politiet med, og at der ingen skade var sket.

At omkring 20 pct. af de politiregistrerede voldsanmeldelser er resulteret i en frihedsstraf for en eller flere gerningspersoner repræsenterer i et europæisk perspektiv en exceptionel høj andel. For al politianmeldt vold under et er denne andel i for eksempel Norge ti pct. og hos vor sydlige nabo, i Tyskland, én pct. (Kilias m.fl., 1995).

60.000 tilfælde af fjernhedsvold er ikke ensbetydende med, at 60.000 forskellige mennesker udsættes for denne form for vold i løbet af et år. Tallet herfor er 40.000. De 40.000 svarer til godt én pct. af de 16-74 årige i Danmark. Voldsoffer-*recidivister* er en betegnelse, man anvender for den gruppe af personer, der er blevet udsat for vold to eller flere gange inden for en afgrænset periode. Med afrun-

dede tal fordeler de 40.000 sig med 32.000, der har været udsat én gang, 5.000 der har været udsat to gange, og 3.000 der har været udsat tre eller flere gange for fjernhedsvold i løbet af et år. Risikoen for at blive udsat for fjernhedsvold endnu engang i løbet af et år, hvis man er blevet udsat en gang, er – udtrykt i procent – 21; har man været udsat to gange, er risikoen for påny at blive udsat 37; efter tre gange er den 58, fire gange 67, fem gange 63 og seks gange 78 procent. Har man været udsat mange gange, er risikoen således overhængende for, at man udsættes igen.

Disse voldsoffer-*recidiv*procenter er mindre end ved nærhedsvold, men er alligevel markant større end man skulle forvente, hvis tilfældighederne alene rådede. Specielt er det iøjnefaldende, at en lille gruppe af personer bogstavelig talt lægger ryg til en stor del af det samlede antal tilfælde af fjernhedsvold i Danmark. De 3.000 mennesker, der har været udsat for fjernhedsvold tre eller flere gange, har i alt været udsat for 18.000 af det samlede antal tilfælde af fjernhedsvold. Det er et tilfælde hver anden måned i gennemsnit pr. offer og mellem en fjerdedel og en tredjedel af det samlede antal tilfælde af fjernhedsvold.

Scenen for fjernhedsvold

I forlængelse af den forståelsesramme, der er lagt til grund for nærværende artikel, skulle vi forvente at finde en klar sammenhæng mellem urbanisering og forekomsten af fjernhedsvold. Af tabel I fremgår det, at den samlede voldshyppighed er stigende med stigende urbanisering, men at forskellene ikke er særligt store.

Derimod viser det sig som ventet, at såvel hyppigheden af som fordelingen mellem nærhedsvold og fjernhedsvold har

Table 1. Årligt antal voldstilfælde pr. 100 personer i alderen 16-74 år som en funktion af urbanisering og voldstype, 1995-96

	Nærhedsvold	Fjernhedsvold	Al vold
Byområder > 100.000 indb.	1,2	2,2	3,4
Byområder < 100.000 indb	1,8	1,5	3,3
Landdistrikter	2,0	1,0	3,0
Hele landet	1,6	1,6	3,2

Kilde: Baseret på materiale fra voldsofferundersøgelsen 1995/96, jf. Balvig, 1998a.

en tæt sammenhæng med urbaniseringen. Med stigende urbanisering, stiger fjernhedsvolden, mens nærhedsvolden mindskes. I storbyområderne i Danmark har omkring to ud af tre voldstilfælde karakter af fjernhedsvold. I landdistrikterne er billedet det omvendte.

Det kan næppe overraske, at langt hovedparten af al fjernhedsvold finder sted på offentligt tilgængeligt område. Knapt halvdelen af alle tilfælde af fjernhedsvold er foregået på offentlig gade eller vej, og mere end en tredjedel af tilfældene er foregået på værtshuse eller lignende. Det kan være ret tilfældigt, om en voldsepisode sker på et værtshus eller lignende eller lige uden for eller i tilknytning til et sådant besøg. Det er bemærkelsesværdigt, at kun et ud af 100 tilfælde af fjernhedsvold, og altså i absolutte tal mindre end 1.000 tilfælde på årsbasis, er foregået i offentlige transportmidler. I forhold til det antal mennesker, der bruger offentlige transportmidler, og den tid der tilbringes i dem, må disse transportmidler betragtes som meget sikre afskærmninger mod fjernhedsvold.

Voldens, herunder fjernhedsvoldens, tætte sammenhæng med forlystelseslivet er veldokumenteret (se for eksempel Lenke, 1989). I Danmark har man konstateret en tæt sammenhæng mellem udvik-

lingen i politianmeldt vold og antallet af udskænkingssteder for perioden fra 1970 til omkring midten af 1980'erne (Balvig, 1995: 30-33).

Fjernhedsvoldens tidsmæssige tyngdepunkt afspejler forlystelseslivets kadence. Ikke mindre end to ud af tre tilfælde af fjernhedsvold sker i weekenden, mens kun én pct. sker på mandage. Mere end to ud af tre tilfælde sker sent på aftenen eller om natten (mellem kl. 22.30 og 04.30). Dette er i stærk kontrast til nærhedsvolden, der har en betydelig mere ligelig fordeling ud over såvel ugens dage som døgnnet.

Den direkte forbindelse til alkohol fremgår af ofrenes oplysninger om, hvor vidt de mener, de selv og/eller gerningspersonen var påvirket, da det skete. Ifølge ofrene var otte ud af ti gerningspersoner mærkbart påvirkede, og over halvdelen af ofrene tilkendegiver, at de selv var påvirket. Hvert sjette offer siger, at han eller hun var meget påvirket af alkohol.

Ser man på begge parter i volden samtidig, viser det sig, at i ti pct. af tilfældene af fjernhedsvold var såvel offer som gerningsperson – stadig ifølge offerets udsagn og vurdering – meget alkoholpåvirkede; i hvert tredje tilfælde var mindst en af parterne meget påvirkede, og kun i 15 pct. af tilfældene var hverken

gerningsperson eller offer mærkbart påvirkede.

Det kan konkluderes, at uden for de sene aftentimer og de tidlige nattetimer i weekenden – og på afstand af alkohol hos en selv og andre – er risikoen for at blive udsat for vold fra personer, man ikke kender, overordentlig begrænset. Fjernhedsvolden er altså ikke, som bekymringen for den synes at være, et *alment* træk ved selve omgangen med personer, man ikke kender i det moderne samfund. Den mulige reduktion i tærsklen for at begå vold får tilsyneladende først betydning, når den forstærkes af alkoholindtagelse på offentligt område, med de implikationer alkoholen her netop kan få dels gennem sin direkte påvirkning af de personer, der indtager den, men sikkert også gennem den kultur af „frirums-normer“ alkohol-forlystelsesscenerne i de moderne samfund er præget af, når banen er kridtet af til forlystelse, og alt andet er lukket ned, og mennesker, der ikke er ude for at forlyste sig, sover deres søde søvn.

Fjernhedsvoldens selskabelige karakter fremgår af antallet af deltagere. I halvdelen af alle tilfælde af fjernhedsvold var der flere aktive gerningspersoner om udførelse af volden, og i hvert femte tilfælde var der hele fem eller flere voldsaktive gerningspersoner. Offeret var „kun“ alene i en tredjedel af situationerne, og i over halvdelen af tilfældene var offeret sammen med nogen, han eller hun kendte.

Deltagerne i fjernhedsvold

Fjernhedsvold er en udpræget maskulin aktivitet, såvel på offerside som på gerningspersonside. I 97 pct. af tilfældene er det mænd, der har forøvet volden. På offersiden optræder der noget flere kvinder, men selv her er det 83 pct. af ofrene, der er mænd. Når kvinder udsættes for

fjernhedsvold, drejer det sig typisk om den mere instrumentelle vold, hvor volden for gerningspersonen er et middel til at skaffe sig penge (røveri/taskerøveri) eller sex (voldtægt/ulovlig tvang). Når mænd er impliceret på begge sider, drejer det sig i langt de fleste tilfælde om noget, man kunne kalde for chikanevold eller konfliktvold, dvs. hvor anledningen har været en, der med eller uden grund har følt sig generet af en anden, med en glidende overgang til opvisningsvold, hvor voldens funktion bliver at manifestere sin mandighed, styrke, ret og autonomi.

Fjernhedsvold er også en udpræget ungdommelig aktivitet, og også her såvel på offer- som på gerningspersonside. 59 pct. af ofrene for fjernhedsvold og 52 pct. af gerningspersonerne var mellem 16 og 24 år, da det skete.

Det er en af de vedholdende myter omkring fjernhedsvold, at det især skulle være ældre kvinder, der rammes af denne form for vold. Risikoen for, at en ældre kvinde udsættes, er imidlertid hele 40 gange mindre end risikoen for en ung mand.

Nu kunne man indvende, at dette mere afspejler, hvor (dum)dristige mænd og/eller (over)forsigtige kvinder er i forskellige aldersgrupper. De ældres meget lave risiko for fjernhedsvold kunne være en afspejling af, at de netop af frygt for at blive udsat for overfald og røverier på gaden holder sig hjemme.

Nærmere analyser viser, at forskelle i livsstil og forskelligt tidsforbrug i forskellige aldersklasser er en del af forklaringen på, at ældre (kvinder) udsættes mindre for vold i det offentlige rum end unge (mænd). Det har således betydning, at kun få ældre arbejder, og at de bruger mindre tid på offentlige områder samt på restauranter og værtshuse end yngre, samt at de formentlig også – delvis i sammen-

hæng hermed – færdes mindre ude på offentlige områder om aftenen og natten. I hvilket omfang det sidste reelt skyldes angst for at færdes ude efter mørkets frembrud og/eller et mindre oplevet behov herfor – for eksempel fordi man ikke skal frem og tilbage til arbejde eller ikke har lyst til at gå på diskotek klokken to om natten – er ikke fuldstændigt afklaret. En undersøgelse i København tyder på, at det mere er en funktion af forskel i ønsker og oplevede behov end i frygt og angst (Balvig, 1990: 111-120).

En forskellig måde at bruge døgnets timer på er dog ikke hele forklaringen. På basis af kortlægninger af, hvordan danskerne bruger deres tid, og hvor de gør det (Andersen, 1988), er volden blevet sat i forhold hertil (jf. Balvig, 1996: 68-72; 1998a: 66-70). Tabel 2 viser antal gadevoldstilfælde – med en afgrænsning heraf som ikke er helt identisk, men som dog har store lighedspunkter med den, vi har anvendt ved fjernhedsvold – pr. 1 million timer tilbragt i gademiljøet af mænd og kvinder i forskellige aldersklasser. 60-74 årige, mænd og kvinder der færdes i det offentlige rum, løber en risiko for at blive udsat for gadevold, der er 20 gange mindre end unge mænds. Uanset hvordan vi gør det op, og hvad vi sætter voldstallene i relation til, finder vi

konsekvent frem til, at ældre udsættes mindre for gadevold og fjernhedsvold end andre aldersgrupper.

Også socialpsykologisk laboratorieforskning understøtter, at små stridigheder eller konflikter blandt mennesker, der ikke kender hinanden, især risikerer at udvikle sig til vold, når såvel de forulempede som forulemperne er alkoholpåvirkede unge mænd, og når disse unge alkoholpåvirkede mænd indgår i en flok, eller der i det mindste er andre mennesker omkring dem (Luckenbill, 1977: 176-186; Felson, 1993).

Det blev tidligere fremhævet, at voldsofferrecidivet er betydeligt. Sammenligner man de voldshændelser, der alene har ramt et offer en enkelt gang inden for et år med dem, der er ramt to gange, således som det er gjort i tabel 3, får man tegnet den beskrevne scene og deltagerkreds for fjernhedsvolden endnu mere distinkt op: Mennesker, der udsættes for fjernhedsvold flere gange inden for en kortere periode, er i endnu højere grad end engangsofrene mænd og unge i værtshus- og forlystelseslivet ud på de sene timer. Specielt alderens sorterende virkning er meget stærk. De tilfælde af fjernhedsvold, som har ramt ofre to gange i løbet af et år, er i mere end halvdelen af tilfældene gået ud over teenagere (16-19 årige),

Tabel 2. Årligt antal tilfælde af gadevold pr. 1 million timer tilbragt i gademiljøet af mænd og kvinder i forskellige aldersklasser, 1995-96

Alder	Mænd	Kvinder	Mænd+Kvinder
16-19	57	19	41
20-24	31	8	21
25-59	8	4	6
60-74	2	3	2
Alle	14	5	10

Kilde: Baseret på materiale fra voldsofferundersøgelsen 1995/96, jf. Balvig, 1998a: 67-69.

Tabel 3. Karakteristika for voldshændelser (fjernhedsvold), som har ramt offeret henholdsvis en eller to gange inden for et år, 1995-96

<i>Pct. hændelser karakteriseret ved:</i>	Udsat en gang	Udsat to gange	Alle ofre
Offer også udsat for trusler i løbet af året	44	81	58
Gerningsperson anvendt våben/redskaber	10	21	12
Foregået på værtshus el.lign.	32	39	35
Offer og/eller gerningsperson alkoholpåvirket	82	92	86
Sket i weekenden	72	72	74
Sket ml. kl. 22.30 og 04.30	59	69	64
Flere voldsaktive gerningspersoner	41	52	50
Offer ikke alene da det skete	58	68	65
Gerningsperson: Mand	96	98	97
Offer: Mand	77	83	83
Gerningsperson < 25 år	53	71	52
Offer < 25 år	49	83	59
Offer anmeldte vold til politiet	43	33	41
Politiet fat i gerningsperson	18	17	23

Note: I tabellen inkluderer kolonnen med "Alle ofre" også ofre der har været udsat 3 eller flere gange for fjernhedsvold.

Kilde: Baseret på materiale fra voldsofferundersøgelsen 1995/96, jf. Balvig, 1998a.

mens dette er tilfældet for mindre end hvert femte af engangsoffer-situationerne. En AID-Analyse (Automatic Interaction Detection Analysis) afslører, at alder konsekvent og signifikant – og ofte som den eneste, fordi de øvrige sammenhænge er en funktion af sammenhænge med alder – gør sig gældende som voldsofferrecidivfaktor ved fjernhedsvold. Ikke en eneste person i undersøgelsen på 60 år eller derover har været udsat to gange.

Multioffre (personer der har været udsat tre eller flere gange) er ikke medtaget i denne sammenligning. Det viser sig nemlig, at denne gruppe er meget heterogent sammensat, og at den rummer et betydeligt islæt af personer, der har været udsat for fjernhedsvolden i forbindelse med udførelsen af deres arbejde (mindst hver tredje).

Ser man alene på unge multiofre for vold, viser dette sig at være en antalsmæssigt lille, men overordentlig central gruppe for den samlede problemstilling. Som gruppe har de lagt ryg til mere end hver 6. tilfælde af fjernhedsvold i Danmark og tæt ved hver 11. af alle voldstilfælde. Det drejer sig om ca. 2.000 16-24 årige, svarende til tre promille af alle unge i denne aldersgruppe, og to ud af tre af alle multiofre for fjernhedsvold. Omstændighederne ved den vold, de har været udsat for, har været følgende:

- 0 pct. af tilfældene skete i forbindelse med offerets udøvelse af sit arbejde
- 61 pct. foregik på værtshus eller lignende
- 98 pct. af gerningspersonerne var alkoholpåvirkede; 39 pct. meget påvirkede

- 86 pct. af ofrene var alkoholpåvirkede; 33 pct. meget påvirkede
- 13 pct. skete i december måned; 31 pct. i juni eller juli
- 88 pct. skete i weekenden (plus ni pct. hvor offeret ikke kunne huske ugedagen)
- 69 pct. skete mellem kl. 22.30 og 04.30 (plus 11 pct. hvor offeret ikke kunne huske tidspunktet)
- 63 pct. af tilfældene havde flere voldsaktive gerningspersoner; 49 pct. tre eller flere
- 77 pct. af ofrene var ikke alene da det skete; 72 pct. var sammen med nogen de kendte
- 99 pct. af gerningspersonerne var mænd
- 100 pct. af ofrene var mænd
- 52 pct. af gerningspersonerne var under 25 år
- 81 pct. af ofrene var mellem 16 og 20 år, 19 pct. mellem 21 og 24 år
- 52 pct. af ofrene boede i Storkøbenhavn/Hovedstadsområdet; kan sammenholdes med, at kun 33 pct. af alle unge boede i dette område
- 14 pct. af ofrene var arbejdsløse; kan sammenholdes med, at kun seks pct. af alle unge var arbejdsløse
- 5 pct. af ofrene var studerende; kan sammenholdes med, at 27 pct. af alle unge var studerende
- 0 pct. af ofrene havde studentereksamen, HF, HH el.lign.; kan sammenholdes med, at 31 pct. af alle unge havde studentereksamen, HF, HH eller lignende.

I forhold til det tidligere fremhævede kan der på basis af disse oplysninger især være grund til at tillægge, at der *specielt* for multiofrene gør sig en social dimension gældende. Fraværet af unge med lang skoleuddannelse og fraværet af stude-

rende unge blandt multiofrene er påfaldende. Det skyldes til dels – men også kun til dels – at multiofrene er overrepræsenterede blandt de yngste af de unge og blandt mænd. Kortlægninger af volds-kriminelle, der kommer i kontakt med straffesystemet, viser, at disse som gruppe har en betydelig overhyppighed af arbejdsløshed, lave indkomster og fravær af erhvervsuddannelse (Kyvsgaard, 1995: 37). Blandt personer, der flere gange var dømt for gadevold i fire politikredse i hovedstadsområdet i 1983, viste hele 78 pct. sig at være uden arbejde. For de engangsdømte var denne procent 45. Det kan sammenholdes med, at arbejdsløshedsprocenten for befolkningen som helhed var 11 (Døllner, 1991: 136).

For de 16-19 årige multiofre finder man i øvrigt en endnu kraftigere koncentration til hovedstadsområdet, værtshuse, weekender, de små timer på døgnet, december/ juni/juli, tilfælde med mange voldsaktive gerningspersoner, ofre der var sammen med nogen de kendte samt tilfælde, hvor såvel ofre som gerningspersoner har været stærkt alkoholpåvirkede. Samtlige 16-19 årige multiofre for fjernhedsvold og samtlige gerningspersoner til denne vold var mænd; ni ud af ti af gerningspersonerne var under 25 år.

Fjernhedsvoldens alvorlighedsgrad

I offerundersøgelsen er det godt halvdelen af fjernhedsvolden, der er resulteret i, at offeret har fået synlige mærker eller skader på kroppen. Omvendt er det altså op mod halvdelen af alle tilfælde af fuldbyrdet fjernhedsvold, som offeret er sluppet fra uden nogen form for fysisk skade. Vurderet på denne måde er det typiske tilfælde af fjernhedsvold hverken mere eller mindre alvorligt end det typiske tilfælde af nærhedsvold.

Heller ikke ved anvendelse af våben eller lignende adskiller fjernhedsvolden sig fra nærhedsvolden. For begge voldstyper er det undtagelsen, at der anvendes våben eller lignende (herunder glas, flasker, stoleben osv.). Våben eller lignende er anvendt i henholdsvis 15 pct. af nærhedsvoldstilfældene og 12 pct. af fjernhedsvoldstilfældene. Gerningspersonen har ifølge ofrene i tre pct. af tilfældene af fjernhedsvold anvendt kniv og i én pct. af tilfældene skydevåben.

Det er vanskeligt at finde brugbare og almene målestokke for forbrydelsers alvorlighed. Det er en variabel med mange dimensioner. Fokus er givetvis ofte for meget på de kortsigtede og umiddelbart målelige aspekter. De langsigtede psykiske, sociale og samfundsmæssige konsekvenser vies for lidt opmærksomhed. Helt fundamentalt kan meget af fjernhedsvoldens funktion, domineret som den er af chikanerier og instrumentel egoisme (hos gerningspersonen), opfattes som tillidsbrud. Fjernhedsvolden svækker tillidsforholdene mennesker imellem, dvs. den generelle opfattelse af andre menneskers troværdighed og godhed. Det, man mister ved et pludseligt overfald begået af en ukendt person, er ikke alene en del af sit helbred og velbefindende i snæver forstand – som noget der kan behandles og gøres op i kroner og øre og erstattes – men også en handlingsmulighed, en tillidsfuld relation til omverdenen, dvs. sikkerhed i de forventninger, man kan have til hverdagsagtige foreteelser og rutiner i det offentlige rum i det moderne samfund. Frank Furedi formulerer det på følgende måde: „In a world of risky strangers, it is difficult to trust. Indeed, the fear of strangers and of risks is proportional to the decline of trust. Increasingly relationships between people, even those who live in the same neighbourhood or community,

are characterized by a lack of clarity about the expected form of behaviour“ (Furedi, 1996: 127). Det er den lim, der forbinder den enkelte til den større helhed, samfundet, der herved fortyndes: „Crime does more than expose the weakness in social relationships; it undermines the social order itself, by destroying the assumption on which it is based“ (Silberman, 1978:12).

Hvordan overlever det moderne samfund da i sin bevidsthed om det offentlige liv at måtte inkludere dæmonen fjernhedsvold, og at få bekræftet, at denne dæmon faktisk eksisterer, gennem – for tiden – 60.000 tilfælde om året? Hvordan klarer vi at føle os svigtet af andre mennesker i dagligdagen på denne brutale måde? Som jeg ser det, er det moderne samfunds – og det moderne menneskes – overlevelsesmekanisme i takt med den fremadskridende modernitet (storbyagtighed i dagligdagen) blevet mistillid. Ledestjernen er i stigende grad blevet: den, der i et forhold mellem to viser mindst tillid til den anden, er den klogeste, fordi han herved immuniserer sig over for negative overraskelser. Den stærke bliver ikke længere, den der tror, men den der mistror. Vi har både som enkeltpersoner og som kollektiv i stigende grad søgt at overgå mistillid eller forventet mistillid med endnu højere grad af mistillid, for det er kernen i ekspansionen i de formelle kontrolapparater, ikke mindst den kraftigt øgede brug af vagter ved restauranter, butikker, i virksomheder osv., samt i den udbredte kriminalitetsbekæmpelse, der består i mærkning af personlige ejendele, projekt „Nabohjælp“, aflåsning af etageejendomme mod gaden, øget brug af identitetskort mv. Et uafklaret moment i processen er, i hvilket omfang angsten for fjernhedsvold har fået befolkningen til at gå mindre ud, mindre i biografen, mindre til møder osv.

I 1987/88 blev der over en periode foretaget en serie gentagne langvarige interviews med en gruppe danskere om deres dagligliv, herunder deres bekymringer (Balvig, 1990: 120-130). En form for eksistentiel angst fremstod som den mest fremtrædende og dybere liggende bekymring hos de fleste af de interviewede. Nærmere bestemt syntes de fleste bestandigt at kæmpe med ét bestemt spørgsmål, som de opfattede som helt afgørende for deres liv, men som de ikke kunne finde noget for dem selv tilfredsstillende svar på. Dette spørgsmål var: Hvem kan jeg stole på? Hvem kan jeg have tillid til? Hvem vil virkelig gøre noget for mig? Hvem kan jeg åbne mig helt overfor? Hvem er på min side? Disse fundamentale spørgsmål er udtryk for grundlæggende oplevelser af eksistentiel ensomhed, som intet har at gøre med, hvor ofte eller hvor meget man er sammen med andre mennesker, altså det sociale livs kvantitative sider. Det har noget at gøre med muligheden for at få hjælp, hvis noget skulle gå galt; muligheden for at blive bakket op; muligheden for at andre vil yde noget for én uanset omkostninger (jf. også Furedi, 1996: 127-146).

Det kan hævdes, at der er tale om et eksistentielt grundvilkår, som simpelthen følger af den naturbestemte fysiske-biologiske adskillelse mennesker imellem. Det er dog spørgsmålet, om ikke den styrke og bredde, hvormed denne bekymring optræder, er af forholdsvis ny dato og udtryk for en tendens i tiden, og at den hænger nøje sammen med tidens (stor)-bypræg, herunder også et oplevet tab af autoriteter. Bekymringen for, hvem man kan stole på, var både mest udbredt og stærkest blandt de interviewede, der boede og havde deres liv i større byer.

Hvis sådanne mistillids-processer for lov til at forløbe, kan det på et eller andet

tidspunkt blive nødvendigt at spørge, om vi som samfund faktisk har overlevet fjernhedsvold som fænomen, for der må være en grænse for, hvor udbredt og hvor stærk den almindelige mistillid og gensidige mistænksomhed mellem mennesker må være, før det bliver meningsløst at tale om et samfund?

I dette perspektiv er de processer, som *forestillingen* om fjernhedsvold sætter i gang i moderne samfund, langt mere problematiske end selve fjernhedsvolden. Det afgørende for disse processer er, at selve fænomenet i det hele taget eksisterer: at truslen om, at det *kan* ske, udgør en del af såvel den individuelle som den kollektive bevidsthed. Fjernhedsvolden i sig selv har hverken en karakter eller en udstrækning, der gør, at den kan karakteriseres som samfundsnedbrydende, men de samfundsmæssige tiltag på at forhindre, at den forekommer, kan være kontra-produktive.

Man kunne spørge, hvorfor fjernhedsvolden skulle være mere samfundsnedbrydende i storby-samfundet end nærhedsvolden i landsby-samfundet. Et tentativt svar herpå er, at tillidsforholdene i landsby-samfundet er konkrete; eller ansigt-til-ansigt-forpligtende, som det er blevet udtrykt. I det moderne samfund er tillidsforholdene abstrakte, ansigtsløse (Giddens, 1990: 79-88), jf. også skema 1. I landsby-samfundet er volden følgelig typisk ødelæggende for den (konkrete) relation, hvori den sker (om end dette ikke altid er tilfældet), mens fjernhedsvolden i det moderne samfund mindsker tilliden til det (abstrakte) kollektiv, som den fremmede voldsperson betragtes som en repræsentant for, dvs. alle fremmede og dermed storby-samfundet som sådant. Ifølge Fukuyama og flere andre har ikke blot individualismen udviklet sig for langt i storby-samfundet. Der er også sket en erosion

i de sekundære institutioner, hvorved disse som fundament for tillid er blevet alvorligt beskadigede (Fukuyama, 1995).

Fjernhedsvoldens udvikling

Det grundlag, der eksisterer for at vurdere, hvordan fjernhedsvolden faktisk har udviklet sig i Danmark, er begrænset. Næsten pr. definition kan vi konkludere, at der er mere fjernhedsvold i de danske byer nu til dags, end der var for et par hundrede år siden. I et lidt mere nutidigt og kortere tidsperspektiv viser en undersøgelse foretaget af drab i Storkøbenhavn fra 1959 til 1983, at fjernhedsdrabene her steg såvel absolut som relativt (Kramp, 1990). Det drejer sig dog om meget små tal, og drab er ikke nødvendigvis en god indikator for, hvordan den øvrige vold i samfundet er sammensat eller udvikler sig (Jon, 1992). Der er i undersøgelsen anvendt en definition af fjernhedsdrab, der tillader et vist forudgående kendskab mellem offer og gerningsperson.

Blandt de 88 drab, der blev anmeldt til politiet i 1997, angives én at være blevet dræbt af en person, som vedkommende kun kendte flygtigt, mens syv ikke kendte deres gerningsmænd. For seks dræbte er relationerne ikke klarlagt. Resten af de dræbte blev dræbt af familie, venner eller bekendte, inklusive 22 sigtelser mod en plejehjemsansat for over en årrække at have ydet „aktiv dødshjælp“ til beboere på hjemmet (Rigspolicehøfen, 1998: 81). Det første år, for hvilket der foreligger sammenlignelige oplysninger, er 1982. Her blev der anmeldt 55 drab, hvoraf 46 af de dræbte kendte gerningsmanden i forvejen, mens ni af drabene var fjernhedsdrab (Rigspolicehøfen, 1983: 50). En dramatisk og konsekvent stigning i antallet af fjernhedsdrab de senere år kan således udelukkes.

I 1981 lod Københavns politi foretage en nærmere analyse af voldssager, anmeldt til kriminalpolitiet i 1. kvartal (Rigspolicehøfen, 1982: 28). 62 pct. af sagerne var fjernhedsvold. Der er også for 1996 (hele året) gennemført en analyse af anmeldte voldssager i Københavns politikreds (Larsen, 1997). Voldsafgrænsningen er ikke helt den samme som i 1981. I 1996-undersøgelsen udgjorde fjernhedsvoldens andel 79 pct.

I Glostrup politikreds er der med ti års mellemrum, i 1983 og 1992, gennemført kortlægninger af den politianmeldte volds karakter med særligt henblik på at belyse omfanget af fjernhedsvold i gademiljøet (Døllner, 1991; Olsen, 1993). Der synes at være sket en stigning; se tillige nærmere om tendenserne i Odense, Århus og Esbjerg på basis af gennemførte skadestueundersøgelser i Balvig, 1995: 34-41.

Den centrale del af berigelsesvolden er røverierne. Denne form for kriminalitet må antages dels at have et forholdsvis beskedent mørketal og dels i helt overvejende grad at have karakter af fjernhedsvold. De politianmeldte røverier femdobledes fra slutningen af 1960'erne til slutningen af 1980'erne, hvorefter antallet har svinget omkring et stabilt niveau. I hovedtræk svarer dette til berigelseskriminalitetens udvikling som helhed.

Udviklingen i den del af seksualvolden, der har karakter af fjernhedsvold – primært de såkaldte overfaldsvoldtægter – kan ikke belyses på landsplan. I Københavns politikreds lå det gennemsnitlige årlige antal politianmeldte overfaldsvoldtægter i 1990-92 30 pct. over antallet i 1972-76 (Balvig, 1998b: 51). Her må imidlertid især antallet af forsøg antages at være temmelig påvirkelig over for mulige ændringer i anmeldelsestilbøjeligheden. Antallet af fuldbyrdede overfaldsvoldtægter faldt med 27 pct.

Sammenholdt også med de tidligere nævnte data vedrørende urbanisering/modernitet og fjernhedsvold tyder tallene på, at der i de sidste 30-40 år er sket en vis stigning i fjernhedsvolden i Danmark, såvel absolut som relativt. Den stærkeste stigning ligger dog snarere i begyndelsen af denne periode end inden for de seneste år.

Fjernhedsvoldens relative andel af den samlede vold synes at være steget stærkere end dens absolutte volumen, fordi der samtidig er tendenser til, at nærhedsvolden har været faldende (jf. blandt andet Balvig, 1995: 77-80; 1998a: 71-86). Vurderet ud fra de foreliggende oplysninger, er det endda ikke usandsynligt, at det absolutte fald i nærhedsvolden har mere end opvejet stigningen i fjernhedsvolden,

således at den samlede voldsrisiko er faldet, i hvert fald de sidste ti år, jf. tabel 4.

Der er blevet fremsat den teori, at drabstallet/volden ved overgangen fra det tætte landsbysamfund til det anonyme storbysamfund skulle følge en U-kurve (Christie, 1982: 62-72). Tesen er, at nærhedsvolden vil aftage, mens fjernhedsvolden vil tiltage. Dette er i overensstemmelse med de tendenser, vi synes at finde i Danmark, men forventningen om stadig acceleration i fjernhedsvolden, som også er indbygget i U-kurve-tesen, bekræftes ikke, i hvert fald ikke set over et kortere aktuelt åremål.

Måske er det i virkeligheden mere overraskende, at stigningen ikke har været kraftigere end tilfældet er, når man betænker, at det samlede alkoholforbrug

Tabel 4. Risikoen for at blive udsat for vold i løbet af et år, 1987-97

Undersøgelsesår	Pct. 16-74 årige udsat for vold	Statistiske sikkerhedsintervaller (på fem pct. niveau)	Pct. 16-74 årige udsat for vold med skade til følge	Antal personer i stikprøveudvalget
1987	2,7	2,1-3,3	1,5	2.820
1988				
1989				
1990				
1991	2,6	2,0-3,2	1,3	2.855
1992				
1993				
1994				
1995	1,7	1,5-1,9	1,0	13.765
1996	1,6	1,4-1,8	0,9	12.428
1997	1,2	0,8-1,8		1.360

Note: De enkelte ofre kan have været udsat for vold flere gange i løbet af et år. I de undersøgelser, som blev foretaget i 1995 og 1996, er voldsofferne i gennemsnit blevet udsat for vold knapt to gange. Det årlige antal voldstilfælde pr. 100 personer er således for denne periode 3,2, jf. tabel 1.

Kilde: Resultater af voldsofferundersøgelser gengivet efter Balvig, 1998a: 19-22, samt undersøgelsesmateriale vedrørende 1997 stillet til rådighed af *Morgenavisen Jyllands-Posten* (ikke tidligere offentliggjort).

i Danmark er steget med 40 pct. fra 1970 til 1997, antal udskænkingssteder med alkoholbevilling med 134 pct. og antal udskænkingssteder med udvidet åbningstid (natåbent) med 135 pct. Tendensen i de sidste årtier i Europa og USA, og derfor sikkert også i Danmark, har været, at unge (mænd) går betydeligt oftere ud end før, gør det på et senere tidspunkt, hvor de i højere grad i forlystelsesmiljøet er overladt til sig selv og hinanden, bliver længere ude og drikker mere på de enkelte ture. For eksempel viser en amerikansk undersøgelse, at 43 pct. af de 17 årige i 1970'erne ikke var hjemme ved midnatstid natten mellem lørdag og søndag; i 1960'erne var denne procent 29, i 1940'erne og 1950'erne 15 og før da syv (Felson, 1994).

Reaktioner på fjernhedsvold

Fjernhedsvoldens eksistens og udvikling er blevet fortolket som et udtryk for faldende moral og alment tiltagende despekt for andre mennesker i storbyområdet. Denne diagnose er imidlertid både overfladisk, forenklet og muligvis endog direkte forkert. Blandt andet forklarer den dårligt, hvorfor den samlede vold den sidste halve snes år har udvist en faldende tendens i Danmark, jf. tabel 4.

Set i det lange historiske forløb er det tydeligt, at gennemsnits-danskerens dagligdag er langt mere fredelig i vore dage, end den var for 100 år siden. I forrige århundrede var vold og fysisk revselse for den store del af befolkningen, som jo var enten børn, tyende, almue eller kvinder – eller kombinationer heraf – et fremtrædende element i det vanlige dagligliv. Det er ikke urimeligt, som Norbert Elias gør det, at beskrive den historiske værdi- og moraludvikling i forhold til synet på udøvelse af direkte fysisk vold eller revselse

over for en anden person som en moralsk civiliseringsproces (Elias, 1994; se også Goudsblom og Mennell, 1998). Fysisk integritet er som hovedtendens blev til lagt stadigt stigende værdi og er blevet omgivet med stadigt stigende respekt. Vi er blevet mere „civiliserede“ i vore holdninger til den dagligdags omgang med hinanden i vore roller som ægtefæller, forældre, arbejdsgivere, myndigheder mv. Referencerammen for fysisk lidelse har ændret sig (Christie, 1971: 169-170).

Blandt de mere iøjnefaldende samfundsmæssige markeringer og symboler i indeværende århundrede på denne udvikling er blandt andet afskaffelsen/ophævelsen af ....

- prygleloven i 1911 (indført på justitsminister Albertis initiativ i 1905)
- retten til korporlig revselse af tyende i 1921
- retten til korporlig afstraffelse af ægtefæller, ligeledes i 1921
- dødsstraffen i den borgerlige straffelov i 1930 (som dog for en kort periode blev genindført med tilbagevirkende kraft i forbindelse med landssvigeropgøret efter anden verdenskrig)
- adgangen til korporlig afstraffelse af indsatte i fængsler i 1930
- mestres ret til at anvende korporlig afstraffelse over for deres lærlinge i 1937
- læreres ret til korporlig afstraffelse af elever i 1967
- dødsstraffen i den militære straffelov i 1979 og
- forældres revselsesret over for deres børn i 1997.

I de fleste år forløber udviklingen imidlertid uden skarpe officielle markeringer, og som det meste af tiden alene kan iagttages gennem mere eller mindre intense fokuseringer. Af aktuelle tendenser, der

indicerer en fortsættelse af den øgede afstandtagen over for vold er:

- at befolkningen på det generelle plan ønsker strenge(ere) straffe for vold. For eksempel gav 91 pct. af befolkningen i en undersøgelse i 1994 udtryk for, at de syntes, at voldsforbrydere burde straffes langt hårdere (Goul Andersen, 1998: 364)
- at der sker en udvidelse af det område af handlinger som befolkningen opfatter som vold (Döllner, 1991)
- en tendens til at folk oftere anmelder den vold, de udsættes for, til politiet. For eksempel blev 34 pct. af de skadestuebehandlede gadevoldstilfælde i Århus anmeldt til politiet i 1993/94 mod 29 pct. i 1987/88 og kun 18 pct. i 1981/82 (Brink m.fl., 1996)
- at politiet skriver rapport på relativt flere af de voldsforhold, de får kendskab til, end tidligere (Kutchinsky, 1992; 1993)
- at domstolene udmåler strengere straffe på i hvert fald dele af voldsområdet (Hansen, 1996)
- at voldsdebatter og „voldspakker“ er hyppige(re) forekommende i det politiske liv, og at politiske partier sætter vold øverst eller højt på den politiske dagsorden, som Dansk Folkeparti for eksempel gjorde det på sit årsmøde i oktober 1998 (Kjærsgaard, 1998). Fra 1990'erne kan man også finde eksempler på, at vold har været et fremtrædende tema i en statsministers åbningstale i folketinget samt i såvel dronningens som statsministerens nytårstaler. Det overordnede moralske tema og budskab har i alle tilfælde været: „Vi vil ikke finde os i det“.

Menneskelig adfærd er langt fra kun et produkt af normer, værdier og holdnin-

ger, men de er heller ikke uden betydning. Adfærd, der mødes med øget afsky, bliver der mindre af. Det virker at tage afstand; langt fra konsekvent og fuldstændigt, men en effekt er der. Den større mulighed i storbysamfundet for at udskifte venner, bekendte, ægtefæller, kæresten, kolleger mv., og derved afbryde relationer præget af konflikt inden de udvikler sig til (mere) vold, er sikkert noget af forklaringen på den faldende tendens i nærhedsvolden, men de ændrede holdninger, værdier og normer er givetvis også en supplerende central faktor.

Det kan synes paradoksalt, at der i den offentlige debat – i medierne og i det politiske liv – til stadighed er så kraftig fokusering på volden, når voldsrisikoen synes faldende. Forklaringen herpå er selvfølgelig nærværende artikels hovedtema: at ikke al vold er faldende, og at vi netop i storbysamfundet, til trods for „civiliseringen“, er blevet udstyret med en siamesisk tvilling ved navn fjernhedsvold. Moderniseringsprocessen gør synet på nogle mennesker til ikke-mennesker i bestemte situationer, hvorved ens voldelige handlinger ikke opleves som brydende et andet menneskes fysiske integritet. Volden i disse situationer får oplevelsesmæssigt og moralsk mere tilfælles med udøvelse af hærværk, dvs. vold mod ting, end med personvold, hvis man i det hele taget oplever, at man foretager sig noget, der er forkert. Med en let omskrivning af den tyske filosof Martin Bubers analyser af livets todeling kan man sige, at man bevæger sig fra en „Jeg-og-Du“-verden/situation til en „Mig-og-Det“-verden/situation. Se også Asplunds analyse af denne opdelings lighed med Tönnies' opdeling af samfundslivet i *Gemeinschaft* og *Gesellschaft* (Asplund, 1991: 82-83).

Det er dog næppe hele forklaringen på den kraftige voldsfokusering. Denne fo-

kusering er også en følge i sig selv af, at vold *betragtes* som alvorligere. Jo mere negativt, man ser på noget, des mere bemærker man det, når det indtræffer, og des mere fanger det ens opmærksomhed, jf. også punkterne ovenfor over de aktuelle udtryk den mere intensiverede afstandtagen for vold giver sig.

Skal man som almindelig samfundsborger vurdere voldsfokuseringen, er der som udgangspunkt grund til at være glad for den, fordi den er et udtryk for respekt for det enkelte menneskes fysiske integritet, og fordi den i en vis udstrækning reelt fungerer som et bolværk mod fysiske overgreb.

Voldsfokuseringen, med fjernhedsvolden øverst på skamlen, har imidlertid også sine problematiske sider. Den alvorligste har vi allerede nævnt: De reaktioner, den udløser, kan skyde et samfund i sænk, fordi mistillid kommer til at afløse tillid. Der findes imidlertid også visse mere umiddelbare og tidsmæssigt nærliggende problemer. Dem er der mindst tre af.

For det første kan voldsfokuseringen komme til ikke kun at fungere som bolværk, men også som blændværk. Fordi volden i såvel vor individuelle som kollektive forestillingsverden „bliver større“ af at fokusere på den, kan vi forledes til at tro, at den „reelt“ er blevet større. Det ville overraske meget, hvis en opinionsundersøgelse ikke skulle vise, at de fleste danskere tror, at volden i Danmark er stigende, og at de fleste overvurderer deres egen risiko for at blive udsat for vold. Det indebærer risiko for angst og vrede. Begge dele er sundt – angst giver forsigtighed og vrede handlekraft – men det er kun sundt til en vis grænse. Over denne grænse ødelægger angsten vort eget liv og vreden vort fællesskab. Når angsten får os til at stivne, og når indignationen

slår over i ubændig vrede, ser vi ikke længere klart – og slet ikke langt.

For det andet er den offentlige dagsorden et knaphedsgode. Når noget kommer mere i fokus, er der andet, der kommer mindre. Omkostningerne kan blive for store, hvis nogle af de forhold, som ved siden af moralsk afstandtagen også afgørende influerer på forekomsten af fysiske overgreb i samfundet, bliver skubbet ud af søgelyset. Hvor meget man end mener og opfatter fysiske overgreb som et personligt ansvar, kommer man ikke uden om, at sociale og økonomiske forhold spiller en stor rolle for, hvordan dette ansvar (kan) forvaltes.

For det tredje kan specielt voldeligørelsen og retliggørelsen af fysiske overgreb være en tikkende bombe. Den kan sprænge grundlaget væk under vore forsøg på at mindske forekomsten af fysiske overgreb på mindst to måder. Hvert år forekommer der flere hundrede tusinde fysiske overgreb og trusler herom. Hvis vi hastigt udvider og accelererer tendensen til at kanalisere disse overgreb ind i det strafferetlige system, kan vi hurtigt få dette system til enten at kamme over i uacceptabelt ressourceforbrug og/eller stivne i magtesløshed. Trods øget anmeldelsestilbøjelighed er „mørketallet“ for vold som påvist fortsat stort. Allerede nu kniber det med at få politiressourcerne til at slå til over for alt det, det moderne samfund gerne vil bruge dem til, og selv på voldsområdet bør der være en grænse for, hvad det er rimeligt og ikke mindst hensigtsmæssigt at involvere retsapparatet i. Det er den ene „eksplosionsfare“. Den anden er vigtigere. Den vedrører de mennesker, der har begået de fysiske overgreb, og som vi „voldeliggør“ og stempler som „voldsmænd“ ved at kanalisere problemet igennem det strafferetlige system. Det er ønsketænkning at tro, at disse menne-

sker skulle blive mindre voldelige af på denne måde at blive stereotyperet og udstødt af samfundet. Der er betydeligt større risiko for, at det modsatte vil ske. Vi kan sætte dem i dybfryser for en tid, i fængsler og andre totale institutioner, men når de tør op igen, og alle vi andre i endnu højere grad end før med alle tegn på afsky vender os bort fra dem og forlanger, for nu at blive i denne tingsliggjorte analogi, at være omgivet af udelukkende fri-ske varer, så er det urealistisk at tro, at de så blot sætter sig pænt ned hver for sig og kigger beundrende på, hvor sundt vi lever og hvor godt vi klarer os.

Punktmæssigt stillet op kan de væsentligste af de mulige problematiske og *util-sigtede* sider af en værdiudvikling præget af øget afsky for vold med de udslag det giver sig i form af øget fokusering, angst, anmeldelsestilbøjelighed, rapportoptagelser, strengere straffe m.v. i de samfundsmæssige reaktioner tænkes at være:

- at de „resterende“ voldspersoner bliver mere personligheds-mæssigt og sociale afvigende (marginalisering)
- at den sociale udelukkelse og udstødning af personer der har begået vold øges, for eksempel ved at færre vil omgås dem (stigmatisering)
- at udøverne af vold stilles over for færre legitime muligheder af økonomisk og beskæftigelsesmæssig art (degradering).

Dette kan betyde:

- øget voldsrecidiv og bandedannelse (polarisering)
- mere „bizar“, „spektakulær“, „rå“, „meningsløs“ vold (visualisering).

Med følgende konsekvenser og implikationer:

- intensiveret afsky for vold
- øget vold fordi fjernhedsvolden kommer til at stige stærkere end nærhedsvolden (forhåbentlig) falder.

En af de store udfordringer, det moderne samfund står overfor, er da, om vi på den ene side fremover kan vedligeholde og helst udbygge vor afstandtagen over for fysiske overgreb, og om vi på den anden side formår at give denne afstandtagen en form og et indhold, der sikrer, at vi som samfund og borgere i et samfund ikke kipper over af angst og vrede og lader os indhulle i den tro, at politianmeldelser og straf, og andre former for formel og social udstødning af de *medmennesker* der begår vold, klarer problemet.

Litteratur

- Andersen, Dines (1988). *Danskerne dagligdag. Bind 2*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Andersen, Jørgen Goul (1998). *Borgerne og lovene*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Asplund, Johan (1991). *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Balvig, Flemming (1978). *Angst for kriminalitet. Lov og orden tendenser i en dansk provinsby*. København: Gyldendal.
- Balvig, Flemming (1990). *Mod et nyt kriminologisk samfundsbillede. At leve med kriminalitet*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Balvig, Flemming (1995). *Ungdom oplever mere vold! En oversigt over danske voldsofferundersøgelser 1970-94*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Balvig, Flemming (1996). *Voldens omfang og karakter i Danmark. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995*. København: Rigspolitichefen.
- Balvig, Flemming (1998a). *Vold på gaden, i hjemmet og på arbejdet. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995/96*. København: Rigspolitichefen.

sker skulle blive mindre voldelige af på denne måde at blive stereotyperet og udstødt af samfundet. Der er betydeligt større risiko for, at det modsatte vil ske. Vi kan sætte dem i dybfryser for en tid, i fængsler og andre totale institutioner, men når de tør op igen, og alle vi andre i endnu højere grad end før med alle tegn på afsky vender os bort fra dem og forlanger, for nu at blive i denne tingsliggjorte analogi, at være omgivet af udelukkende fri-ske varer, så er det urealistisk at tro, at de så blot sætter sig pænt ned hver for sig og kigger beundrende på, hvor sundt vi lever og hvor godt vi klarer os.

Punktmæssigt stillet op kan de væsentligste af de mulige problematiske og *util-sigtede* sider af en værdiudvikling præget af øget afsky for vold med de udslag det giver sig i form af øget fokusering, angst, anmeldelsestilbøjelighed, rapportoptagelser, strengere straffe m.v. i de samfundsmæssige reaktioner tænkes at være:

- at de „resterende“ voldspersoner bliver mere personligheds-mæssigt og sociale afvigende (marginalisering)
- at den sociale udelukkelse og udstødning af personer der har begået vold øges, for eksempel ved at færre vil omgås dem (stigmatisering)
- at udøverne af vold stilles over for færre legitime muligheder af økonomisk og beskæftigelsesmæssig art (degradering).

Dette kan betyde:

- øget voldsrecidiv og bandedannelse (polarisering)
- mere „bizar“, „spektakulær“, „rå“, „meningsløs“ vold (visualisering).

Med følgende konsekvenser og implikationer:

- intensiveret afsky for vold
- øget vold fordi fjernhedsvolden kommer til at stige stærkere end nærhedsvolden (forhåbentlig) falder.

En af de store udfordringer, det moderne samfund står overfor, er da, om vi på den ene side fremover kan vedligeholde og helst udbygge vor afstandtagen over for fysiske overgreb, og om vi på den anden side formår at give denne afstandtagen en form og et indhold, der sikrer, at vi som samfund og borgere i et samfund ikke kipper over af angst og vrede og lader os indhulle i den tro, at politianmeldelser og straf, og andre former for formel og social udstødning af de *medmennesker* der begår vold, klarer problemet.

Litteratur

- Andersen, Dines (1988). *Danskernes dagligdag. Bind 2*. København: Socialforskningsinstituttet.
- Andersen, Jørgen Goul (1998). *Borgerne og lovene*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Asplund, Johan (1991). *Essä om Gemeinschaft och Gesellschaft*. Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Balvig, Flemming (1978). *Angst for kriminalitet. Lov og orden tendenser i en dansk provinsby*. København: Gyldendal.
- Balvig, Flemming (1990). *Mod et nyt kriminologisk samfundsbillede. At leve med kriminalitet*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Balvig, Flemming (1995). *Ungdom oplever mere vold! En oversigt over danske voldsofferundersøgelser 1970-94*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- Balvig, Flemming (1996). *Voldens omfang og karakter i Danmark. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995*. København: Rigspolitichefen.
- Balvig, Flemming (1998a). *Vold på gaden, i hjemmet og på arbejdet. Oversigt over resultater fra voldsofferundersøgelsen 1995/96*. København: Rigspolitichefen.

- Balvig, Flemming (1998b). „Voldtægtsudviklingen i Danmark“, i Rigspolitichefen, *Voldtægters omfang og karakter i Danmark*, København: Rigspolitichefens trykkeri, pp. 35-79.
- Bauman, Zygmunt (1992). *Att tänka sociologiskt*, Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Biderman, Albert m.fl. (1967). *Report on a Pilot Study in the District of Columbia on Victimization and Attitudes Toward Law Enforcement*, Washington, D.C.: U.S. Government Printing Office.
- Brink, Ole m.fl. (1996). „Faldende vold i Århus. Hospitalsregistreret vold i Århus gennem en tolvårsperiode“, *Ugeskrift for Læger*, 158/44, 28. oktober, pp. 6277-6281.
- Christie, Nils (1971). „Vold og samfunnsstruktur“, pp. 155-178 i Jon Palle Buhl m.fl. (red.), *Festskrift til Folketingets ombudsmand Stephan Hurwitz 20. juni 1971*, København: Juristforbundets Forlag.
- Christie, Nils (1982). *Hvor tett et samfunn?*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Döllner, Leise (1991). *Gadevold – overfald eller sammenfald?* København: Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Elias, Norbert (1994). *The Civilizing Process*. Oxford: Blackwell (etbinds udgave af den tysksprogede bog fra 1939 med senere revisioner).
- Felson, Marcus (1994). *Crime and Everyday Life. Insight and Implications for Society*, London: Pine Forge Press.
- Felson, Ronald (1993). „Predatory and dispute-related violence: A social-interactionist approach“, i Ron Clarke og Marcus Felson (red.), *Routine activity and rational choice: Advances in criminological theory*, New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Fukuyama, Fred (1995). *Trust: The Social Virtues and Creation of Property*, London: Hamish Hamilton.
- Furedi, Frank (1996). *Culture of fear. Risk-taking and the morality of low expectation*, London og Washington: Cassell.
- Giddens, Anthony (1990). *The Consequences of Modernity*, Cambridge: Polity Press.
- Goffman, Erving (1957). *The Presentation of Self in Everyday Life*, New York: Doubleday og Company, Inc.
- Goudsblom, Johan og Stephen Mennell (1998). *The Norbert Elias Reader. A Biographical Selection*, Cornwall: Blackwell Publishers.
- Gurr, Ted Robert (1976). *Rogues, Rebels and Reformers. A Political History of Urban Crime and Conflict*, London: Sage Publications.
- Hansen, Lisbeth (1996). *Integration af 15-17 årige lovovertrædere*, Ålborg: Den sociale kandidatuddannelse, Aalborg Universitet.
- Jon, Nina (1992). *Bak kriminalstatistikens kolonner. Om registreret voldskriminalitet i Oslo*, Oslo: Institutt for kriminologi.
- Hawley, Amos (1971). *Urban Society: An Ecological Approach*, New York: Ronald.
- Killias, Martin m.fl. (1995). *European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. Draft model*, Strasbourg: Council of Europe.
- Kjærsgaard, Pia (1998). *Dansk Folkepartis formand, Pia Kjærsgaards retspolitiske tale på partiets 3. årsmøde i Vissenbjerg, 3.-4. oktober 1998*, Internet: www.dansksfolkeparti.dk.
- Kramp, Peter (1990). „Drab i Storkøbenhavn 1959-1983“, *Nyt fra Kriminalforsorgen*, nr. 1, pp. 12-15.
- Kutchinsky, Berl (1992). „Stiger volden“, pp. 25-43 i Berl Kutchinsky (red.), *Kriminalistisk Institut Årbog 1991*, København: Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Kutchinsky, Berl (1993). „Voldsudviklingen i Danmark: en polemik“, pp. 117-128 i Jørn Vestergaard (red.), *Kriminalistisk Institut Årbog 1992*, København: Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Kyvsgaard, Britta (1995). *Voldskriminelle & voldskriminalitet*, København: Kriminalistisk Institut, Københavns Universitet.
- Larsen, Lise (1997). *Voldsanalyse. Året 1996*, København: Statistik- og analysesektionen, Københavns Politi.
- Lenke, Leif (1989). *Alcohol and Criminal Violence. Time series analysis in a comparative perspective*, Lund/Stockholm: Akademitryck.
- Luckenbill, Donald (1977). „Criminal homicide as a situated transaction“, *Social Problems*, 25, pp. 176-186.
- Lützen, Karin (1998). *Byen temmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København*, København: Hans Reitzels Forlag.
- McIntyre, Jennie (1967). „Public Attitudes Toward Crime and Law Enforcement“, *The Annals of the American Academy of Political Science*, 374, pp. 34-36.

- Morris, Lawrence (1993). *Dangerous Classes*, London: Routledge.
- Muncie, John og Eugene McLaughlin (1996). *The Problem of Crime*. London: Sage Publications.
- Olsen, Pernille (1993). *Voldskriminalitetens udvikling på landsplan – samt en beskrivelse af dens karakter i en politikreds*, København: Det juridiske Fakultet, Københavns Universitet (specialeafhandling).
- Riedel, Marc (1993). *Stranger Violence. A Theoretical Inquiry*, New York og London: Garland Publishing, Inc.
- Rigspolitichefen (1982). *Politiets årsberetning 1981*. København: Rigspolitichefens trykkeri.
- Rigspolitichefen (1983). *Politiets årsberetning 1982*. København: Rigspolitichefens trykkeri.
- Rigspolitichefen (1998). *Politiets årsberetning 1997*. København: Rigspolitichefens trykkeri.
- Silberman, Carl (1978). *Criminal Violence, Criminal Justice*, New York: Random House.